

DETI A UČENIE

(metodická pomôcka pre rodičov)

Rodičia sú prví a najdôležitejší učiteľia dieťaťa. Názory odborníkov sú, že k tomu aby človek dosiahol svoj plný potenciál, potrebuje dostať prvotriedne vzdelanie v prvých troch rokoch života, čo je zároveň aj optimálny čas pre stimuláciu schopnosti učiť sa u dieťaťa. Takáto stimulácia malých detí rozvíja ich budúce vzdelávacie schopnosti. Pomôckou pri učení detí je v prvom rade výchova. **Správna výchova, aplikovaná s láskou, môže rozvíjať učenie.** Prvým aspektom výchovy je, že má viesť k zrelosti, druhým aspektom výchovy je práve učenie. **Vhodná výchova môže pomôcť dieťaťu rozvíjať intelekt a sociálne zručnosti,** ktoré bude potrebovať pre život. Stimulácia a učenie dieťaťa v ranom veku samozrejme neznamená, že dieťa má mať formálne vyučovanie. Treba však pochopiť, že **dieťa má vrodenu motiváciu učiť sa, skúmať,** a zmyslové stimuly či zábavná poučná skúsenosť sú niečo, čo vyvíjajúci sa mozog dieťaťa nutne potrebuje.

Mnohí rodičia sa mylne domnievajú, že dieťa sa potrebuje len hrať, a že učenie ho čaká až v prvom ročníku základnej školy. Malé deti sa však učia veľmi rady. Už s príchodom na svet dychtia po učení a táto vlastnosť u nich pretrváva, často do momentu kým ich dospelí nezačnú nudiť, trestať, sekírovať, čo ich často vedie až k tomu, že sú od učenia odradené.

Pre potvrdenie výroku, že dieťa má motiváciu učiť sa už v ranom veku, úplne stačí dieťa pozorne pozorovať. Pri pozornom sledovaní bábätiok a batoliat si rodič môže všimnúť, že tieto deti väčšinu času netrávia len detskou hrou, ale **snažia sa naučiť novým zručnostiam** - či už je to prevrátenie sa z bruška na chrbátik, alebo dotýkať sa, cítiť a ochutnať svet okolo seba. Keď sa deti naučia hovoriť, ich myseľ naplnia otázky a trojročné dieťa dokáže za deň položiť aj tucty otázok. Keď deti dosiahnu štádium imitovania len zriedka napodobňujú dospelých pri hre, ale práve pri práci - umývanie riadu, riadenie auta, či predstierajú, že sú lekármi, predavačkami, učiteľkami, kuchármi a pod. Teda **prevažnú časť dňa sa dieťa zaoberá činnosťami, pri ktorých sa učí.**

Učenie sa doma

Raný intelektuálny vývin sa odohráva najmä doma, čo je zároveň aj najvhodnejšie prostredie. **Domáce prostredie, ktoré je bohaté na zrakové, sluchové, hmatové, chuťové a čuchové vnemy dokáže uspokojiť prirodzenú túžbu dieťaťa objavovať a učiť sa.** Rozvoj reči vo veľkej miere závisí od verbálnej stimulácie zo strany dospelých už v ranom veku dieťaťa, napr. formou rozprávania sa s dieťaťom, povzbudzovania ho k rozprávaniu, jasnania rodiča nad pokusom dieťaťa o nové slovo, dávania spätnej väzby. V takom bohatom verbálnom prostredí rastie slovník dieťaťa a rozvíja sa jeho schopnosť tvoriť vety. Neskôr dieťa tie schopnosti zapojí do vyjadrovania svojich pocitov, myšlienok, túžob. To platí aj pri rozvíjaní iných oblastí. Teda základom je **zabezpečenie základnej intelektuálnej stimulácie v domácom prostredí už od raného veku.** Toto nevie nahradiť žiadny školský vzdelávací program.

Učeniu pomáha **láskavý postoj rodiča a príjemné prostredie.** Deti sú vo väčšej miere emocionálne ako kognitívne, teda lepšie si zapamätajú pocity ako fakty. Teda deti si skôr zapamätajú ako sa v nejakej situácii cítili, než aby si pamätali detaily udalosti (napr. dieťa si bude oveľa dlhšie pamätať ako sa cítilo v náruči rodiča, keď mu čítal rozprávku, ako samotný príbeh). S dieťaťom je potrebné zaobchádzať s rešpektom, láskavosťou a záujmom. Zároveň rodič by sa mal snažiť dieťa nekritizovať a neponižovať, aby dieťa malo zo seba dobrý pocit. Keď dieťa v situácii, kedy sa má niečo naučiť, zažíva nudu alebo poníženie, pravdepodobne odmietne aj tú najlepšiu lekciu, hlavne ak sa týka morálky a etiky. Rodič je kľúčom k tomu, aby sa dieťa učilo už v ranom detstve a aj počas celých nasledujúcich rokov formálneho vzdelávania. Učenie je komplexný proces, ktorý ovplyvňuje mnoho faktorov a jedným z najsilnejších je práve **plná účasť rodiča.**

Emocionálny rast detí

Dôležitým v súvislosti so schopnosťou dieťaťa učiť sa je fakt: **Aby sa dieťa dokázalo dobre učiť v každom stupni veku, musí na tento stupeň emocionálne dozrieť.** Schopnosť učiť sa rastie vekom vďaka niekoľkým faktorom, z ktorých najdôležitejším je rozhodne emocionálna zrelosť. Čím je dieťa emocionálne

vyspelejšie, tým je schopnejšie učiť sa. A na toto majú najväčší vplyv práve rodičia. Samozrejme, nie všetky problémy v učení dieťaťa sú dôsledkom zlyhania rodičov, nakoľko učenie dieťaťa ovplyvňujú aj iné faktory.

Emocionálny vývin teda dokáže nesmierne zavážiť v pripravenosti dieťaťa na učenie aj pri samotnom procese učenia. Rodičia vybavujú na učenie dieťa tým, že neustále dopĺňajú jeho „emocionálnu nádrž“ prostredníctvom „piatich jazykov lásky“, ktorými sú *pozornosť, skutky služby, slová uistenia, fyzický dotyk a dary* (viď metodické pomôcka *Emočné zdravie dieťaťa je rovnako dôležité ako to fyzické; Päť jazykov lásky pre deti*). Dáva to dieťaťu intelektuálnu stimuláciu, teda poskytuje mu to fyzické a intelektuálne podnety potrebné k utváraniu jeho vynárajúcich sa záujmov. V opačnom prípade sa môže stať, že bude intelektuálny a sociálny vývin dieťaťa narušený, teda dieťa ktorému sa nedostáva dostatok rodičovskej lásky má len veľmi málo motivácie popasovať sa s výzvami, ktoré ho čakajú pri učení počas prvých rokov v škole, ale aj neskôr. Teda nežný a láskyplný vzťah medzi rodičom a dieťaťom tvorí podstatu základu pre sebavedomie dieťaťa, a tým aj jeho motivácie učiť sa. Emocionálne dozrievanie dieťaťa ovplyvňuje všetko ostatné - jeho sebavedomie, pocit bezpečia, schopnosť vyrovnávať sa so stresom a zmenou, schopnosť rozvíjať vzťahy a schopnosť učiť sa.

Spojitosť medzi láskou a učením je jasne demonštrovaná najmä v situácii keď dôjde k rozvodu alebo odlúčeniu rodičov dieťaťa. Tento traumatický rozchod roztrhne emocionálnu nádrž dieťaťa a vyčerpá jeho záujem o učenie, dieťa prežíva zmätok a strach. Dieťa čo toto zažije zvyčajne aj niekoľko mesiacov preukazuje znížený záujem o učenie, kým sa do jeho sveta nevráti aspoň nejaká miera pocitu bezpečia, istoty a lásky. Žiaľ, niektoré deti sa z toho nikdy poriadne nespamätajú.

Ak rodič vychováva dieťa sám, pocit bezpečia v ňom môže byť obnovený tým, že bude hovoriť jazykom lásky dieťaťa, a ak je bývalý partner ochotný spolupracovať, tak môže pomôcť aj on. Plná nádrž umožní dieťaťu prejsť do nasledujúceho emocionálneho stupňa včas na to, aby bolo pripravené spraviť nový krok v učení.

Nezáujem zo strany rodiča

Záujem zo strany rodičov vylepšuje schopnosť dieťaťa učiť sa a ovplyvňuje tak jeho výkon v škole, ako aj iné oblasti jeho života. Rodič musí udržiavať emocionálnu nádrž dieťaťa plnú a taktiež musí dieťa naučiť, ako zvládať svoj hnev konštruktívne. Keď rodič dá svojmu dieťaťu to čo potrebuje v oblasti lásky a výchovy, má právo očakávať od dieťaťa, aby sa snažilo počínať si v živote čo najlepšie. Ak sa rodič nezaujíma skutočne o svoje dieťa, napr. sa neangažuje v jeho štúdiu, nezaujíma sa o jeho známky, tak toto jeho správanie resp. postoje v zmysle apatie sú dôsledkom prázdnej emočnej nádrže dieťaťa a nedostatku výchovy vyspelého spôsobu zvládania hnevu. Toto prirodzene zasahuje aj do schopnosti dieťaťa učiť sa.

Nesmierne dôležitým podľa rôznych výskumov je vzťah dieťaťa s otcom. Podľa zistení väčšia pozornosť zo strany otca môže byť príčinou nižšej náchylnosti k problémovému správaniu a dosahovaniu lepších výsledkov dieťaťa v škole. Teda čím je emocionálne puto medzi dieťaťom a otcom silnejšie, tým menej náchylné môže byť dieťa k problémovému správaniu.

Úzkostlivé dieťa

Dieťa, ktorému sa darí, bude mať motiváciu a energiu na to, aby svoje schopnosti využilo na maximum. Naopak, ak je **dieťa rozrušené obavami, smútkom alebo sa necíti byť milované, pravdepodobne bude mať problémy sústrediť sa, zníži sa rozsah jeho pozornosti a bude pociťovať pokles energie**. Ťažšie sa bude sústrediť na úlohu, ktorú má spraviť. Štúdium sa mu začne zdať nezaujímavé, začne sa príliš zaoberať samé sebou a svojimi emocionálnymi potrebami, a vtedy utrpí aj jeho schopnosť učiť sa.

Úzkosť je oveľa viditeľnejšia ak dieťa vstupuje do nového štádia učebného procesu, najmä, ak jeho súčasťou je nejaká zásadná zmena alebo zvýšená obtiažnosť učebného obsahu. Môže to byť napr. pri prechode na druhý stupeň základnej školy, kedy sa zmení obsah učiva a vyučovacie metódy, žiak prechádza od učenia konkrétnym spôsobom na učenie abstraktné, od holých faktov k symbolickému charakteru učenia sa. Keď sa dieťaťu tento krok nepodarí ľahko, trpí v mnohých ohľadoch, nedokáže plne chápať obsah hodiny. Cíti, že zaostáva a to poškodzuje jeho sebavedomie, pretože sa cíti menejcenné. Ak rýchlo nepríde k náprave, objaví sa depresia, ešte väčšia úzkosť a dieťa začne mať pocit, že totálne zlyhalo. Najmä tomuto obdobiu by rodičia mali venovať zvýšenú pozornosť.

V týchto krízových obdobiach veľmi záleží na emocionálnej zrelosti dieťaťa - schopnosti ovládať úzkosť, zvládať stres, zachovať si rovnováhu. Čím lepšie to dieťa dokáže, tým lepšie sa dokáže učiť. Najlepší spôsob, akým môže rodič dieťaťu pomôcť emocionálne dospieť a udržať si motiváciu prijateľnú ich veku, je udržiavať ich emocionálnu nádrž lásky plnú.

Jedným zo znakov detskej úzkosti je, že dieťa nedokáže ľahko nadviazať očný kontakt, dieťa má problém priblížiť sa k iným - dospelým alebo rovesníkom a bude mať problém aj s tou najjednoduchšou komunikáciou. A úzkosťou a napätím bude ovplyvnené aj rutinné učenie. Keď však **budú naplnené jeho emocionálne potreby, zníži sa tlak jeho obáv a úzkosti, a v dieťatú bude silnieť pocit bezpečia a sebadôvery**. Potom bude dieťa schopné učiť sa. To je práve úlohou rodičov.

Motivovanie detí

Ako môžu svoje dieťa rodičia motivovať? Odpoveďou je, že dieťa dokáže rodič motivovať len vtedy, ak naplnil jeho nádrž lásky a naučil ho zvládať svoj hnev (viac informácií v metodických materiáloch - *Emočné zdravie je rovnako dôležité ako to fyzické; Päť jazykov lásky pre deti; Ako pomôcť deťom zvládať hnev*). Je nesmierne ťažké motivovať dieťa, kým naozaj necíti, že ho rodič miluje, a že mu na ňom záleží. Dieťa sa totiž potrebuje najprv identifikovať so svojimi rodičmi a chcieť nasledovať ich vedenie. Prázdna nádrž lásky vedie dieťa k pasívno-agresívnemu správaniu, čo je vlastne odhodlanie robiť presný opak toho, čo chcú rodičia.

Kľúčom k motivácii dieťata je dosiahnutie toho, aby dieťa **za svoje správanie prevzalo zodpovednosť**. Také dieťa je potom aj motivované. K zodpovednosti a tiež aj k motivácii je možné dieťatú pomôcť dvoma spôsobmi. Prvým je **trpezlivo sledovať**, čo dieťa priťahuje, teda z čoho má radosť, čo si cení, čo ho zaujíma. Následne je potrebné dieťa povzbudiť. Napr. ak dieťa sa nadchne pre hudbu, je potrebné tento záujem podporiť. Dôležité však je, aby to bolo práve dieťa, kto prevezme iniciatívu. Pretože keď iniciatívu prevezmú rodičia a presvedčia dieťa, aby sa zapísalo na hodiny klavíra, výsledky sú len zriedka pozitívne. Druhým spôsobom, ako pomôcť dieťatú k motivácii je, že za tú istú vec **nemôže niest zodpovednosť rodič a súčasne aj dieťa**. Ak rodič počká a dovoľí dieťatú, aby prevzalo iniciatívu, bude motivované pravdepodobne preto, lebo mu rodič dovoľil prebrať zodpovednosť. Ak iniciatívu prevezme rodič a presvedčí dieťa, aby sa do niečoho pustilo, zodpovednosť logicky nesie rodič. Keď sa to stane, dieťa je len zriedkakedy motivované.

Tento princíp by sa dal aplikovať na oblasť domácich úloh a známok v škole. Väčšina detí prechádza obdobiami, kedy sú tieto oblasti problémom a to platí najmä vtedy, keď na scénu vstúpi pasívno-agresívne správanie. Určité množstvo takéhoto správania je z hľadiska vývinu v norme, najmä u detí vo veku od trinásť do pätnásť rokov. Toto správanie mieri presne na to, čo rodičov najviac nahnevá, a tým sú najčastejšie známky. Čím väčšiu dôležitosť rodičia pripisujú škole, tým väčšiu tendenciu bude mať dieťa odporovať im. Čím viac zodpovednosti rodičia preberajú za úlohy dieťata, tým menej zodpovednosti preberá dieťa. A čím menej zodpovednosti nesie dieťa za úlohy, tým menej bude motivované. Rodič si musí uvedomiť, že domáce úlohy sú zodpovednosťou dieťata, nie rodiča.

Ako to dosiahnuť? Potrebné je, aby rodič dal dieťatú na vedomie, že mu rád s úlohami pomôže a to kedykoľvek kedy o to dieťa požiada. Avšak rodič by nikdy nemal robiť žiadnu úlohu za dieťa, dokonca i keď o to dieťa požiada. Rodič môže dieťatú vysvetliť úlohu alebo mu poskytnúť nejaké dodatočné informácie, inštrukcie, ale zodpovednosť za úlohu treba ponechať dieťatú.

V prípade, že rodič si je vedomí, že doteraz bol nadmerne zapojený do školských povinností dieťata, je dobré postupne začať presúvať zodpovednosť na dieťa. Možno to bude mať za následok dočasné zhoršenie známok, ale za jeho schopnosť prebrať zodpovednosť a stávať sa sebestačnejším to rozhodne stojí. Bude to viesť k tomu, že dieťa postupne bude potrebovať stále menej a menej pomoci.

Platí teda, že **dieťatú k motivácii pomôže, ak mu rodič umožní prevziať iniciatívu a zodpovednosť**. Deti sú však často vmanévrované do pozície, kde iniciatívu a následne aj zodpovednosť za učenie dieťata, preberá rodič alebo aj učiteľ. Dospelí to robia preto, lebo im na deťoch úprimne záleží a mylne veria, že čím viac iniciatívy a zodpovednosti prevezmú, tým viac spravia pre dobro detí. To je však vážny omyl.

Dieťa dosiahne ten najvyšší stupeň motivácie a úspechu v učení vtedy, keď si bude isté láskou rodiča - je potrebné, aby rodič rozprával primárnym jazykom lásky dieťata. Každodenné zážitky detí môže ešte umocniť tým, že bude jazykom lásky dieťata hovoriť najmä vtedy, keď deti odchádzajú do školy a keď z nej prichádzajú domov. Tieto dva okamihy dňa sú v živote školopovinných detí veľmi dôležité. Ak sa rodič láskyplne dotkne dieťata v týchto okamihoch, dieťa nadobudne pocit bezpečia a odvahy čeliť výzvam dňa. Napr. ak sú primárnym jazykom lásky dieťata skutky služby, rodič sa môže spýtať dieťata, čo by ho potešilo keby pre neho urobil pred odchodom do školy, alebo po príchode zo školy. Dieťa môže navrhnúť napr., aby mu rodič spravil raňajky, olovrant a pod. Táto služba pre dieťa môže viesť k tomu, že dieťa bude do školy odchádzať s lepšou náladou. Navyše z dlhodobého hľadiska to môže pôsobiť na dieťa tak, že začne rozprávať o škole oveľa pozitívnejšie, môže to viesť k zvýšeniu motivácie dieťata pre školu, no najmä to posilní ich vzájomný vzťah (rodič - dieťa). Dá sa teda skonštatovať, že ak posledný čin rodiča ráno pred

odchodom dieťaťa do školy, a prvý po príchode zo školy bude prejav lásky dieťaťu prostredníctvom jeho jazyka lásky, bude to ten najzmysluplnejší čin aký sa rodičovi za deň podarilo vykonať ☺.

Metodický materiál nadväzuje na predchádzajúce - *Emočné zdravie je rovnako dôležité ako to fyzické; Päť jazykov lásky pre deti; Ako pomôcť deťom zvládať hnev*. Z toho dôvodu pre lepšie pochopenie obsahu odporúčame najprv prečítať predchádzajúce materiály.

Spracovala: Mgr. I. Vápeníková, psychológ, CPPP a P Rožňava, Letná 44

Zdroj: CHAPMANN, G. - CAMPBELL, r. 2015. *5 jazykov lásky pre deti*. Bratislava: Porta libri. 192 s. ISBN 978-80-8156-057-6.